

MYYTEJÄ JA LEGENDOJA
TO 27.10.2022 klo 19

Kuopion kaupunginorkesteri
Aliisa Neige Barrière, kapellimestari
Peter Herresthal, viulu

Sergei Prokofjev (1891–1953): Montagnet ja Capuletit sarjasta Romeo ja Julia nro 2 (1935–6)

Kaija Saariaho (s. 1952): Graal théâtre (1994)
Delicato
Impetuoso

Kaija Saariaho (s. 1952): Vers toi qui es si loin (2000/2018)

Väliaika 20 minuuttia

Josef Suk (1874–1935): Pohádka (1898–9)
I Rakkaus ja koitokset
II Joutsenet ja riikinkukko
III Surumusiikki
IV Kirous ja rakkaus

NÄYTTÖMÖMUSIIKKIA KESKIAJAN INNOITTAMANA

Konsertin kaikki teokset liittyvät keskiaikaisiin tarinoihin ja toinen yhdistävä tekijä on teatteri. Kolme illan teoksista on sovituksia näyttämöteoksista, ja viulukonsertossa säveltäjän lähtökohtana on ajatus konsertista teatterina.

Tunnettu toki vihollissukujen välisen rakkaustarinan *Romeo ja Julia* **Shakespearen** versiona 1500-luvun lopulta, mutta brittikirjoittaja hyödynsi siinä useita italialaisia tarinoita, jotka puolestaan perustuivat ties kuinka vanhalle kertomaperimälle. Ooppera-, baletti-, musikaali- ja elokuvaversioita Veronan onnettomista rakastavaisista on tehty kymmeniä, ellei satoja, kenties tunnetuimpina **Charles Gounod'n** ooppera, **Sergei Prokofjevin** baletti ja **Leonard Bernsteinin** musikaali *West Side Story*. Tuoreimmista versioista on syytä mainita kriitikoiden ja yleisön rakastama **Sanjay Leela Bhansalin** ohjaama Bollywood-elokuva *Goliyon Ki Raasleela Ram-Leela* vain esimerkkinä *Romeon ja Julian* universaalista ja ikuisesta tarinasta.

Sergei Prokofjev palasi lännestä Neuvostoliittoon 1930-luvulla monestakin syystä. Koti-ikävä taisi olla tärkein, mutta vähäinen tekijä ei ollut sekään, että sekä Leningradin Mariinski-teatteri että Moskovan Bolshoi-teatteri halusivat Prokofjevilta koko illan baletin. Teos oli *Romeo ja Julia*, jonka ensiesitys oli kuitenkin Brnossa 1938. Neuvostoliitossa se nähtiin vasta 1940. Syytä esitysten lykkäämiseen oli monia, muiden muassa se, että neuvostoviranomaiset epäilivät baletin surullisen lopun olevan liian traaginen kansalaisilleen.

Alkuvaikeuksista huolimatta Prokofjevin balettiura oli 1900-luvulle poikkeuksellinen: niin *Romeo ja Julia* kuin *Tuhkimo* (1945) nostivat koko illan baletit jälleen suosioon. Ja kuten **Tšaikovskin** balettimusiikki, myös Prokofjevin toimii erinomaisesti ilman tanssijoita ja on siten tuonut baletteja tunnetuksi konserttilavojen kautta. Odotellessaan ensimmäisen balettinsa esityksiä Prokofjev teki sen musiikista kolme orkesterisarjaa. Sarjan nro 2 ensimmäinen osa esittelee toisilleen vihoittelevat suvut.

Kaija Saariahon viulukonsertto *Graal théâtre* on syntynyt, kun hän odotti tytärtään, illan kapellimestaria, josta tuli myös viulisti. Äidin mukaan tyttö reagoi voimakkaasti musiikkiin jo kohdussa, lauloi lapsena suureen ääneen rattaissa ja reagoi rytmeihin tanssimalla. Heidän yhteinen työskentelynsä alkoi, kun äiti sävelsi tyttärelle pieniä

viulukappaleita, ja jotain aivan erityistä on tässä konsertissa, kun **Aliisa Neige Barrière** johtaa äitinsä säveltämän, itsensä ikäisen viulukonserton.

Konserton nimi tulee kahden ranskalaisen kirjailijan, **Florence Delayn** ja **Jacques Roubadin** yhteistyönä syntyneestä saman nimisestä kirjasta, joka kertoo kymmenen versiota vanhoista pyöreän pöydän ritarien ja kuningas Arthurin legendoista. Ne olivat Saariaholle tuttuja jo lapsuudesta, sillä Steiner-koulussa hänen opettajansa luki yhden vuoden ajan joka päivä oppilaille näitä ritaritarinoita.

Kun **Gidon Kremer** tilasi Saariaholta viulukonserton, säveltäjä vierasti ajatusta. ”Maailmassa on jo niin paljon viulukonserttoja”, hän ajatteli. Mutta kun Kremer kertoi, että jos hän ei olisi muusikko, hänestä olisi tullut näyttelijä, Saariaho innostui ajatuksesta, että viulusolisti on konsertissa ikään kuin näyttelijä. Ja kun erityisesti Jacques Roubadin versiot keskiaikaisista taruista kiehtoivat Saariahoa, hän sai idean henkisestä teatterista, johon konserton nimi viittaa. Saariaho on noudattanut kirjailijoiden metodia kirjoittamalla uuden version viulukonserton perinteestä. Taianomainen Graalin malja voisi olla itse musiikki säveltäjän tuottamana prosessina, kun teatteri viittaa musiikin esittämiseen konsertissa.

Saariaho on kuvannut kirjan synnyttämää vaikutusta sävellykseen näin: ”Otsikko ilmaisee jännitettä musiikkia kirjoittavan säveltäjän ja esityksen teatraalisen aspektin välillä, etenkin konsertossa, jossa solisti niin fyysisesti kuin musiikillisesti on keskeisessä roolissa.”

Teos on omistettu Gidon Kremerille, ja se oli aikoinaan monien sähköisiä tehosteita käyttäneiden sävellysten jälkeen pitkästä ajasta soittimien, erityisesti herkän viulun, akustiseen sointiin keskittyvä. Kun konsertto on ehtinyt jo 32 vuoden ikään, se on yksi Saariahon suosituimmista sävellyksistä ja aikamme viulukonsertoista soitetuimpia.

Peter Herresthal on Kaija Saariahon luottomuusikoita. Hän on ollut mukana erilaisissa näyttämöllisissä ja multimediaa hyödyntävissä versioissa Saariahon viulukonsertosta ja on levyttänyt teoksen. Stavangerissa toteutettiin 2019 projekti, jonka teemana oli yhteistaideteos ja säveltäjinä Saariaho ja **Wagner**, mukana myös *Graal théâtre* ja sen solistina Herresthal. Kun projektia suunniteltiin, Herresthal pyysi Saariaholta luvan saada harjoitella tämän ensimmäisen oopperan *Kaukainen rakkaus* loppukohtauksen kaunista aariaa. ”Tarvitsin jotain kaunista soitettavaa”, Herresthal perusteli säveltäjälle. Viulistin yllätykseksi paluupostissa tuli Saariahon sovitus aariasta viululle ja orkesterille *Vers toi qui es si loin*.

Oopperassa keskiaikainen trubaduuri haaveilee Ranskassa täydellisestä rakkaudesta ja saa viestinviejältä vihjeen, että tällainen löytyisi kaukaa Tripolista, Clémence nimeltään. Nainen rakastuu ajatukseen kaukaisesta rakkaudesta ja odottaa tätä saapuvaksi, mutta trubaduuri sairastuu matkalla ja kuolee rakastettunsa syliin. Ooppera päättyy Clémencen rukoukseen luostarissa, mutta sen sanat on niin huolella sommiteltu, että on mahdoton sanoa, osoittaako nainen rukouksensa jumalalle vai rakkaudelle. Viululla soitettuna teos muuttuu sanattomaksi rakkauslauluksi. ”En soita sitä kuin aariaa”, sanoo Herresthal, ”sillä se on nyt eri teos, viulukappale.”

Tšekkiläisen **Josef Sukin** *Pohádka* (Satu) on alun perin musiikkia **Julius Zeyerin** näytelmään *Radúz ja Mahulena*. Zeyer yhdisteli näytelmässään mytologiaa ja satuja läheltä ja kaukaa. Asetelma on sama kuin *Romeossa ja Juliassa*, vihollisleirien lapset rakastuvat toisiinsa. Saadakseen toisensa nuoret joutuvat osallistumaan lukuisiin kokeisiin ja kohtaavat myös pelottavan noitakuningattaren.

Näytelmää esitettiin vain joitain kertoja Prahassa 1898, ja niin Suk päätti tehdä sen musiikista sarjan orkesterille. Osia on neljä ja keskeisimmät ovat välisoittoja näytösten välissä. Osien pitkähköt nimet ovat *Radúzin ja Mahulenan rakkaus ja koitokset*, *Leikkiä joutsenten ja riikinkukkojen luona*, *Surumusiikki ja Noitakuningattaren kirous ja kuinka rakkaus voitti sen*.

ALIISA NEIGE BARRIÈRE, KAPELLIMESTARI

Ranskalais-suomalaiseen muusikkoperheeseen syntynyt Aliisa Neige Barrière aloitti musiikkiopintonsa syntymäkaupungissaan Pariisissa ja täydensi viulunsoiton opintojaan ensin New Yorkissa ja sitten Oslossa, jossa hänen opettajanaan oli illan solisti Peter Herresthal.

Taideyliopiston Sibelius-Akatemian kapellimestariluokan maisteriohjelmassa Barrière on opiskellut vuodesta 2019. Syksystä 2021 alkaen hän on toiminut kapellimestari Dalia Stasevskan assistenttina Sinfonia Lahdessa. Lisäksi hänellä on tanskalaisen Århus Sinfoniettan ”Nuoren kapellimestarin” kaksivuotinen residenssi.

Barrière on tanskalaisen Hindsgavl Nordic Chamber Orchestran ja norjalaisten Ensemble Temporum ja Ensemble +47 -yhtyeiden sekä Nordlyd-kvartetin perustajajäsen. Vuodesta 2018 hän on toiminut myös helsinkiläisen ÄÄNI-kollektiivin viulistina.

PETER HERRESTHAL, VIULU

Norjalainen Peter Herresthal kuuluu Kaija Saariahon musiikin luottoesittäjiin. Saariahon Herresthalille kirjoittama sooloviuluteos *Vers toi qui es si loin* on ollut aktiivisesti hänen ohjelmistossaan sen valmistumisesta 2018 asti. Saariahon tänään kuultavaa viulukonserttoa Herresthal on esittänyt pitkälle toistakymmentä kertaa äskettäin tehdyn levytyksen (BIS) ja BBC:lle tehdyn tv-esityksen lisäksi.

Peter Herresthalin tallenneluettelossa on 16 viulukonserttoa. Niistä yhdeksän on ollut ehdolla ja kolme voittanut Norjan Grammy-palkinnon.

Kansainvälisesti aktiivisen soolouransa ohessa Peter Herresthal on Oslon musiikkiakatemian viulunsoiton professori sekä vieraileva professori Lontoon Royal College of Musicissa sekä New Yorkin yliopiston Steinhardt Schoolissa.

© Maisteriviestintää / Minna Lindgren & Hannele Eklund